

Стрілецька І. І. Соціальний інтелект як професійно-важлива якість у процесі навчання у вищій школі / І. І. Стрілецька // *Realita a perspektivy vývoja spoločnosti: sociálne, pshychologické a politické aspekty : zb. príspevkov z medzinárodnej vedeckopraktickej konferencie, 28-29 októbra 2016 r. – Sládkovičovo, Slovenská republika. – Vydal : Vysoká škola Danubius, Sládkovičovo, 2016. – С. 120–123.*

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПРОФЕСІЙНО-ВАЖЛИВА ЯКІСТЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Стрілецька І.І.

*аспірант кафедри загальної та соціальної психології
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

У статті на основі теоретичного аналізу узагальнено вагомість ролі соціального інтелекту в період професійного становлення для позначення необхідності в досконалім володінні майбутніми фахівцями своєю професійною діяльністю, запорукою якої є продуктивне вирішення фахових завдань, правильно розуміти власну поведінку та поведінку інших людей, з умінням налагоджувати ефективну взаємодію у групі та формувати команду. Проаналізовано психолого-педагогічні погляди сутності поняття «соціального інтелекту» як здатності, що обумовлює ефективність міжособистісної взаємодії, соціальної адаптації та реалізації професійних функцій фахівця.

Соціальний інтелект являє собою багатокомпонентну здатність, засновану на досвіді соціальної взаємодії, котра проявляється в адекватному розумінні психічних властивостей, процесів і станів людини за зовнішніми ознаками, прогнозуванні поведінки і взаємовідносин. Він базується на комплексі особистісних, інтелектуальних, комунікативних і поведінкових рис, які зумовлюють успішність соціальної взаємодії: встановлення та підтримку контактів з іншими людьми, вплив на інших людей, забезпечення спільної діяльності [8, с. 53-54; 9].

Вперше соціальний інтелект (СІ) як професійно важлива якість особистості був досліджений М. Аміновим та М. Молокановим. Вони розглядають СІ як умову вибору профілю діяльності у практичних психологів

(наукова чи практична діяльність). На думку дослідників, головним компонентом психологічної діяльності, усвідомленої комунікативної роботи з людьми є саме СІ (здатність до розуміння поведінки інших людей) та фасилітація (підтримуючий, наснажувальний стиль соціальних відносин) [2].

Слід зазначити, що з початком активного використання терміна «соціальний інтелект» у психологічній літературі дана категорія найчастіше зустрічається саме в переліку важливих якостей, необхідних для ефективності професійного становлення особистості. Так, у дослідженнях Р. Каверіної, до числа професійно важливих якостей, окрім спрямованості на тип діяльності у сфері міжособистісної взаємодії, спілкування, емпатії, розвиненим мовленням і здатністю володіти собою та іншими людьми, значна роль відводиться саме СІ, який піддається цілеспрямованому формуванню в процесі професійного становлення.

В даний час більшість дослідників мають схожу точку зору на те, що рівень розвитку СІ багато в чому зумовлює успішність професійної діяльності керівника, менеджера (О. Беляєва, Г. Геранюшкіна, Є. Моргунов, Г. Ожубко), психолога (І. Баширов, Л. Ляховець, В. Жукова, В. Панок, С. Руденко, К. Саутіна, Т. Титаренко, А. Федоренко, Н. Чепелева), педагога (Є. Михайлова (Альошина), А. Федоренко,) та й студентів взагалі незалежно від обраного фаху (І. Кудінова, О. Лунєва, А. Молокостова, К. Саутіна, М. Тарасенко та ін.) [3; 4; 5; 8, с. 57-58; 9].

Так, у своїх працях А. Молокостова робить акцент на вивчення особливостей СІ студентів з різним психологічним типом особистості. Авторка розглядає когнітивні критерії СІ, які співвідносяться з наступними характеристиками: здатність передбачити наслідки поведінки людей; здатність до логічного узагальнення; виділення загальних істотних ознак з різними невербальними реакціями людини; здатність розуміти зміну значення похідних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації, яка її викликала; здатність розуміти логіку розвитку ситуації взаємодії та значення поведінки людей в даній ситуації. Результати дослідження А. Молокостової дозволяють

стверджувати, що оптимальним є середній рівень розвитку СІ, який дає можливість особистості адекватно оцінювати реакції і умови соціального середовища і на основі цього ефективно взаємодіяти з іншими [6].

Вивчаючи соціальний інтелект як чинник професійного становлення значний внесок зробила С. Руденко, розробивши та впровадивши власну модель соціального інтелекту, яка забезпечує успішність педагогічної діяльності [5, с. 16-17].

У свою чергу О. Беляєва, вивчаючи взаємозв'язок СІ з особистісними якостями керівника, відзначає, що СІ є одним із професійно значущих якостей керівника. Згідно з думкою автора, СІ являє собою перш за все інтелектуальну здатність, котра проявляється в ситуаціях, які дозволяють давати чітку структуровану інформацію про поведінку, наміри людей, які спілкуються.

І. Кудінова виділила психологічні умови, які впливають на становлення СІ старшокласників та студентів. В їх основу авторка покладає: стиль виховання, товарицькість та допитливість [4; 6; 7].

Розглядаючи роль СІ в період професійного становлення, також слід відзначити О. Власову, яка досліджувала структуру та розвиток соціальних здібностей за допомогою структурно-функціонального та системно-функціонального аналізу. Згідно з концепцією О. Власової, невід'ємними структурними компонентами загальних соціальних здібностей є когнітивна, емоційна, мовленнєва та конативні складові, а також змістовні особистісні утворення (світогляд, особистісні еталони, життєві і соціальні стратегії). Саме в основу когнітивної складової автор вкладає соціальний інтелект як здатність до адекватного усвідомлення, аналізу і трансформації когнітивної й некогнітивної інформації соціального змісту (міжособистісна рефлексія, каузальна атрибуція, децентрація, співчуття, передбачення). О. Власова вважає, що соціально-пізнавальний потенціал пов'язується з переходом від досвідно-інтуїтивних уявлень буденного життя до стереотипної категоризації соціальної дійсності. Саме інтелектуальні та особистісно-регулятивні компоненти потенціалу

соціальних здібностей за умов достатнього розвитку здатні перетворювати людину на дійсного суб'єкта соціальної життєдіяльності [1, с. 16-17; 6, с. 226].

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що умовою конструктивного професійного зростання особистості майбутнього фахівця є розвиток певних професійно важливих якостей, а саме: відповідальності, спрямованості, компетентності, адаптації до навчально-пізнавального середовища, особистісне самовизначення, формування нових стилів взаємодії, освоєння нових соціальних ролей, принциповості та дисциплінованості, що покладені в основу соціального інтелекту. Саме соціальний інтелект виступає в ролі важливої професійної якості фахівця як спеціальна здатність, яка полягає в розумінні самого себе, інших людей, їхніх взаємин, а також у прогнозуванні перебігу міжособистісних подій на основі індивідуальних мисленневих процесів, афективного реагування на особистісний і соціально-психологічний контекст ситуації взаємодії та соціального досвіду і, як наслідок, є суттєвою детермінантою успішності соціальної взаємодії та професійної реалізації особистості.

Література:

1. Власова О. І. Психологічна структура та чинники розвитку соціальних здібностей : автореф. на здобуття наук. ступеня дис. док. псих. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / О. І. Власова. – Київ, 2006. – 44 с.
2. Зарубінська І. Б. Соціальна компетентність та соціальний інтелект / І. Б. Зарубінська // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. – 2008. – Вип. 23. – С. 179-184.
3. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія / О. М. Кокун. – К. : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2012. – 200 с.
4. Руда Н. Л. Соціальний інтелект психолога як чинник професійної діяльності / Н. Л. Руда // Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Сер. : Психологічні науки. – 2012. – Т. 2, Вип. 9. – С. 202-205.

5. Руденко С. В. Соціальний інтелект як чинник успішності педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.01 "Загальна психологія; історія психології" / С. В. Руденко. – Київ, 2008. – 19 с.
6. Сасько О. О. Психолого-педагогічні умови розвитку соціального інтелекту у студентів, схильних до адитивної поведінки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / О. О. Сасько. – Харків, 2010. – 20 с.
7. Ситнік С. В. Соціальний інтелект як елемент професійної компетентності майбутніх психологів / С. В. Ситнік, О. М. Гелевер // Наука і освіта. – 2008. – № 8/9. – С. 99-103.
8. Федоренко А. В. Влияние социального интеллекта на процесс адаптации будущих педагогов-психологов к учебно-профессиональной деятельности и его развитие во время обучения в ВУЗе / А. В. Федоренко // Вестник военного университета. – 2011. – № 3 (27). – С. 53-56.
9. Федоренко А. В. Развитие социального интеллекта будущих педагогов-психологов в процессе адаптации к учебно-профессиональной деятельности : автореф. дисс. на соискание учёной степени канд. псих. наук : спец. 19.00.07 "Педагогическая психология" / А. В. Федоренко. – Самара, 2013. – 24 с.